

5.9.2025

Oikeusministeriö
Jalo Vatjus-Anttila
Tiina Turunen

Asia: VN/24196/2023

Lausunto työryhmämietinnöstä: Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttaminen

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja mahdollisuudessa toimittaa lausuntomme määräajan jälkeen. Lausuntomme perustuu aiempiin tutkimuksiimme ja hankkeisiimme.

HEUNI pitää tärkeänä, että työperäiseen hyväksikäyttöön puututaan Suomessa kattavasti. Kannatamme tavoitetta selkeyttää nykyisiä rikosoikeudellisia säännöksiä, jotka koskevat työvoiman hyväksikäyttöä. Näemme, että nämä muutokset voivat myös vahvistaa rikosvastuuta. Parhaimmillaan muutos voi lisätä myös työperäisen hyväksikäytön tunnistamista Suomessa ja edistää uhrien asemaa ja oikeuksien toteutumista.

Esityksen mukaan kiskonnantapaista työsyryntää koskeva rikoslain säännös korvattaisiin uudella säännöksellä nimeltään kiskonta työelämässä. Uutena rikoksena säädettäisiin rangaistavaksi myös törkeä kiskonta työelämässä, josta tuomittaisiin vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistus.

Kiskonnantapainen työsyryntä kriminalisoitiin vuonna 2004, samana vuonna kuin ihmiskauppa. Suomi on ollut yksi harvoista maista Euroopassa, jolla on ollut erillissääntely nimenomaan ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöön puuttumiseksi. HEUNI on aiemmissa tutkimuksissaan tuonut esiin, että käytännössä rajanveto kiskonnantapaisen työsyryntän ja ihmiskaupan välillä ei ole aina ollut yksiselitteistä tai yksinkertaista. Päällekkäisyyttä aiheuttavat etenkin ihmiskaupan tekotavoissa riippuvaisen aseman ja turvattoman tilan hyväksi käyttäminen, joka vertautuu kiskonnantapaisen työsyryntän huomattavan epäedulliseen asemaan. Lisäksi kiskonnantapaisen työsyryntän osalta hankaluuksia on aiheuttanut syryntäperusteen näyttäminen toteen tilanteissa, jossa esimerkiksi vain osalle ulkomaalaisista työntekijöistä on maksettu liian alhaista palkkaa.

Työryhmä korostaa raportissaan, että rikosoikeudellisen vastuun työvoiman hyväksikäytöstä ei tulisi perustua syryntäperusteeseen, vaan itse hyväksikäyttöön. Työryhmä painottaa, että on tärkeää ehkäistä taloudellista hyväksikäyttöä tilanteissa, joissa yksilö on haavoittuvassa asemassa tai muuten heikompi osapuoli työsuhteessa, riippumatta siitä, täyttääkö hyväksikäyttö myös syryntän tunnusmerkit. Hyväksikäyttö voi tapahtua ilman syryntää – ja syryntä ilman hyväksikäyttöä.

HEUNI kannattaa muutosta ja pitää tärkeänä, että työperäinen hyväksikäyttö olisi selvemmin rangaistavaa myös silloin, kun syryntäelementtiä ei voida näyttää toteen. Haluamme kuitenkin painottaa, että on tärkeää varmistaa, etteivät muutokset kavenna ihmiskauppasäännöksen soveltamisalaa ja nosta syyttämiskynnystä.

Tapaukset, joissa on ihmiskaupan tunnusmerkkejä, tulisi tutkia ensisijaisesti nimenomaan ihmiskauppana. Uhrin näkökulmasta asialla on olennaisia vaikutuksia esimerkiksi siihen, pääseekö hän ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, voiko hän saada harkinta-ajan tai oleskeluluvan ja määrätäkö hänelle avustaja. Ihmiskaupan paljastaminen vaatii aikaa ja resursseja, joten riskinä voi olla, ettei uhrin kokonaistilanne paljastu, jos tilannetta lähtökohtaisesti tutkitaan toisella nimikkeellä, kuten kiskonta

työelämässä -nimikkeellä. Kuten mietinnössä todetaan, esitettävillä muutoksilla voi siten olla välillisiä kielteisiä vaikutuksia työperäisen hyväksikäytön uhriksi joutuvien ihmisten oikeuksien toteutumiseen, jos muutokset vaikuttavat ihmiskauppasäännöksen soveltamisalaa kaventavasti. Ruotsissa (2018) ja Tanskassa (2022) lisättiin rikoslakiin ihmisen hyväksikäyttörikos. Molemmissa maissa ko. nimikkeen lisäys rikoslakiin näyttää nostaneen ihmiskauppanimikkeen soveltamiskynnystä. Toisaalta myös hyväksikäyttörikoksen soveltamiskynnys on jokseenkin korkea, ja hyvin harva tapaus etenee rikosoikeudellisessa käsittelyssä syytteeseen, saati tuomioon saakka. Ruotsissa on lain voimaantulosta vuoteen 2023 mennessä tehty yli 300 rikosilmoitusta, mutta vain seitsemän työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvää tapausta vietiin syytteeseen, joista kolme johti tuomioon (Johansson 2024). Tanskassa ei tietojemme mukaan ole annettu ainuttakaan hyväksikäyttörikostuomiota.

HEUNI pitääkin tärkeänä, että tunnusmerkistötekijöitä ja käytettyjä käsitteitä kuvattaisiin säännösten soveltamisen kannalta mahdollisimman selkeästi ja konkreettisesti esimerkkien avulla lain esitöissä, jotta kiskonnan ja törkeän kiskonnan työelämässä määritelmät ovat mahdollisimman selkeät lainsoveltajan näkökulmasta. Lisäksi esitöissä tulisi tuoda esiin näiden nimikkeiden ja ihmiskaupan välinen rajanveto ja tosiasiallisesti varmistua siitä, ettei ihmiskaupan soveltamisala kapene muutoksen myötä. Lain esitöiden tulisi myös korostaa kokonaisarvion tekemistä tavalla, joka perustuu uhrilähtöisyyteen.

Pidämme lisäksi harmillisena, että esityksellä ei muuteta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, jotta työperäisen hyväksikäytön uhrin voisivat automaattisesti saada avustajan. Esityksen mukaan avustajan määräämisen tarvetta arvioitaisiin siis jatkossakin tapauskohtaista harkintaa käyttäen, kun kyseessä on ihmiskauppaa lievemmän työperäisen hyväksikäytön nimike. Työperäisessä hyväksikäytössä on kuitenkin yleisimmin systemaattisesta hyväksikäytöstä, joka kohdistuu haavoittuviin ryhmiin, joilla ei ole riittävää tietoa omista oikeuksistaan ja oikeussuojakeinoistaan. Moni uhri pelkää viranomaisia eikä hahmota mitä asioita hänen tulisi tuoda ilmi, jos hänellä ei ole osaavaa avustajaa. On myös tullut esiin tapauksia, joissa hyväksikäytön kohteeksi joutuneet henkilöt, joilla ei ole ymmärrystä Suomen yhteiskunnasta tai oikeuslaitoksesta, esiintyvät oikeudessa asianomistajana ilman avustajaa. Siksi heillä olisi tarve saada avustaja jo esitutinnan alkuvaiheessa, jotta heidän kokonaistilanteensa tulisi paremmin ilmi, ja jotta he voisivat esimerkiksi vaatia palkkasaataviaan rikosprosessissa. Katsomme siksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia tulisi muuttaa niin, että vähintään törkeän tekemuodon osalta asianomistajille määrättäisiin avustaja ilman erillistä harkintaa.

Huolestuttavaa on lisäksi se, että kiskonnantapaisesta työsyrynnästä poiketen uudet rikosnimikkeet eivät lähtökohtaisesti oikeuta kärsimyskorvaukseen. Katsomme siksi, että kärsimyskorvauksia koskevaa mietinnön osiota tulisi laajentaa kuvailevin esimerkein tilanteista, joissa se tulisi sovellettavaksi työperäisen hyväksikäytön tilanteissa. HEUNI pitää tärkeänä, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin kiskontaan työelämässä ja törkeään kiskontaan työelämässä, ja että näistä rikoksista voitaisiin tuomita myös liiketoimintakieltoon. Selvää on myös se, että nimikkeestä huolimatta tapausten tutkiminen ja prosessoiminen vaatii resursseja niin poliisilta, syyttäjälaitokselta kuin tuomioistuimilta. Lisäksi tulee varmistaa työsuojelun riittävät resurssit, koska he ovat etulinjassa tapausten paljastamisessa. Myös uhreja auttavien järjestöjen rahoitus matalan kynnyksen palveluiden tarjoajina tulee varmistaa.

HEUNI pitää myös tärkeänä, että lakimuutoksen vaikutuksia seurataan tarkasti. Aiheesta tulisi tehdä oikeuskäytäntöä analysoiva selvitys sen jälkeen, kun oikeuskäytäntöä on saatu riittävästi.

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI)

Anniina Jokinen
erikoissuunnittelija

Natalia Ollus, OTT
johtaja

Jakelu oikeusministeriö kirjaamo.om@gov.fi
Jalo Vatjus-Anttila jalo.vatjus-anttila@gov.fi
Tiina Turunen tiina.turunen@gov.fi

